

Literatūra • menas • mokslas

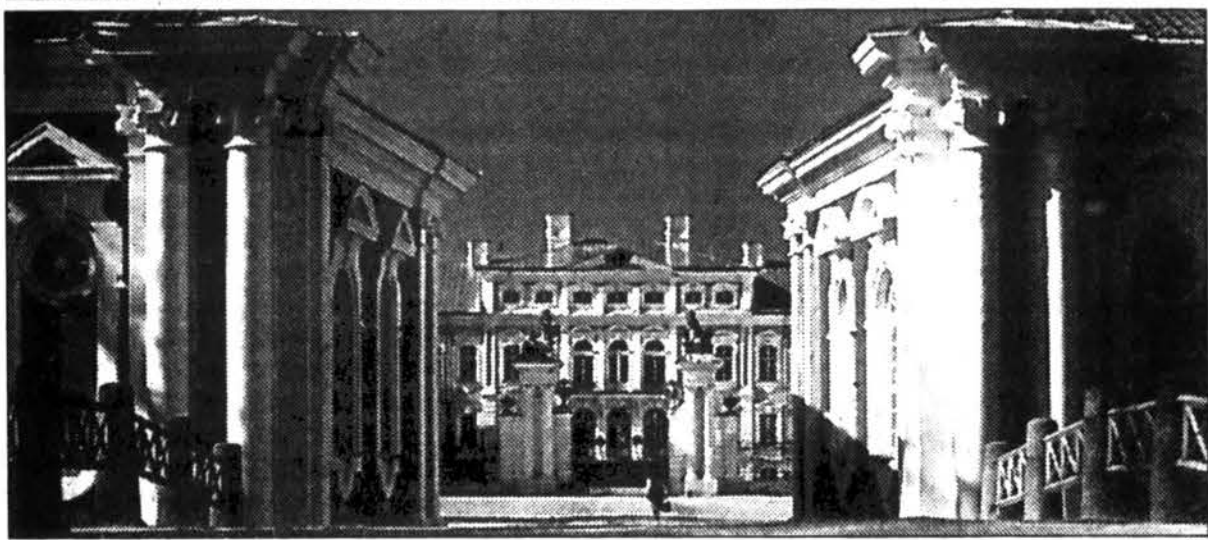
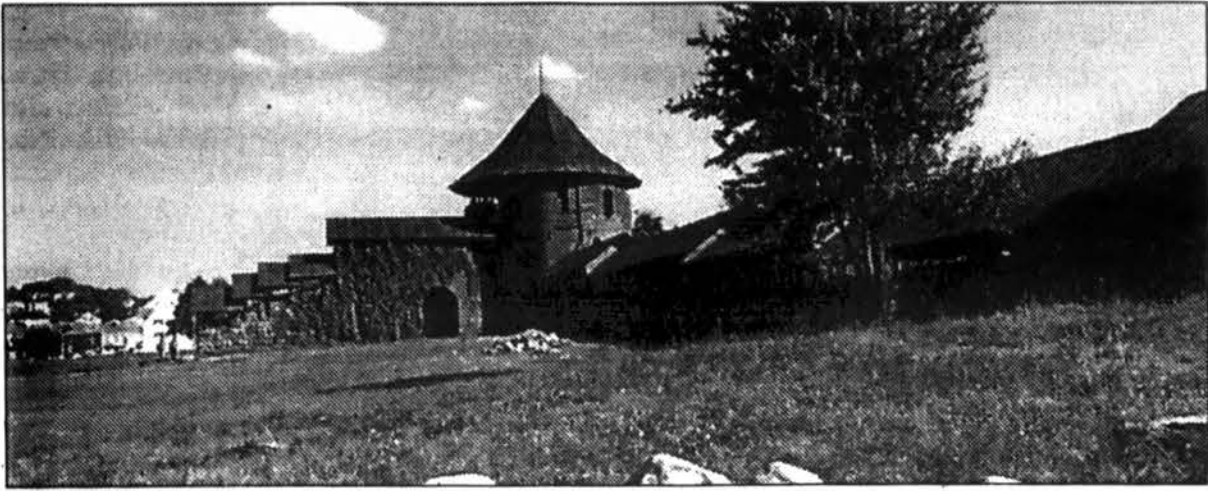
DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2002 m. liepos 27 d.

Nr. 145 (30)

Saturday supplement July 27, 2002

No. 145 (30)

Akademinio pasaulio žmonės, profesoriai ir studentai, — tai tikri pasaulio tyrinėtojai, klajūnai ir keliautojai. Tokią nuomonę buvo galima susidaryti lankantis 18-ojoje Baltistikos konferencijoje, kuri įvyko Johns Hopkins universitete Baltimorėje birželio mėn. 6-8 d. Akademinio lygio konferencija, kurią organizavo AABS (*Association for the Advancement of Baltic Studies*) sutraukė maždaug 200 mokslininkų, profesorių, studentų ir svečių. Dalyviai atvyko iš Šiaurės Amerikos, Pabaltijo kraštų, Vokietijos, Anglijos, Škotijos, Danijos, Švedijos, net iš Japonijos ir Austrijos.

Kalbant su naujuoju AABS pirmininku, Millersville universiteto istorijos profesorium Sauliu Sužiedėliu bei kitais konferencijos dalyviais, susidarė įspūdis, kad AABS sąjunga stovi kryžkelėje. Keičiasi narystė — vyresnioji karta, kuri įsteigė sąjungą 1968 m., jau traukiasi į pensiją (ar į amžinybę). Į sąjungą įstoja jaunesnė karta, ne vien iš baltų, bet ir kitų tautų. Be to, sąjunga labiau susidomi mokslininkais, kuriems rūpi ne vien Baltų studijos, bet viso Baltijos jūros regiono klausimai: istorija, politika, gamtos mokslai, lingvistika, literatūra, socialiniai mokslai ir pan. Norintieji apie AABS daugiau sužinoti gali apsilankyti svetainėje: <http://www.balticstudies-aabs.lanet.lv/>.

Dalyviai

Šios AABS konferencijos tema buvo *Baltų studijos globalizacijos eroje*. Paskaitos skaitomos anglų kalba, nors vienas ar kitas paskaitininkas naudojo vokiečių ar kitą kalbą. Koridoriuose buvo galima girdėti lietuvių, latvių, estų ir anglų kalbas. Kalbant su dalyviais, buvo galima įvertinti, kokią didelę pažangą ir kokius pakeitimus per praėjusį dešimtmetį išgyveno ne vien AABS, bet, žinoma, ir visas pasaulis.

Reikia taip pat stebėtis dalyvių įdomiais gyvenimo istorijomis ir aktyviu dalyvavimu sesijose. Vienas religijos studijų specialistas, čekų kilmės amerikietis, yra gyvenęs Islandijoje, o dabar dėstantis Japonijoje, ne vieną sykį apsilankęs Lietuvoje ir Latvijoje, dabar žada ieškoti dėstyto galimybių kuriam nors universitete, kad toliau galėtų tyrinėti ir studijuoti pagoninius judėjimus tuose kraštuose. Kitas dalyvis buvo iš Havajų kilęs amerikietis, gyvenęs Estijoje, o dabar siekias doktorato Škotijoje. Buvo viena lingvistė iš Lietuvos, kuri užaugo ir studijavo Latvijoje. Viena amerikietė ištėkėjusi už Amerikos lietuvių, buvo parašiusi disertaciją pedagogine psichologine tema apie Lietuvą. Tokių įdomių atvejų buvo daug.

AABS konferencijoje dalyvaavo įdomus žmonių mišinys. Kiekvienas atvykęs dalyvis turėjo savo siekius ir tikslus. Kai kurie norėjo pasitobulinti, gauti naujų žinių, pasidalinti informacija. Kai kurie studentai norėjo pradėti savo akademinę veiklą pristatydami

Konferencija apie Baltų studijas globalizacijos eroje

duomenis iš magistro tezių ar disertacijų. Jie buvo pasirinkę Pabaltijo kraštų tematiką. Kai kurie profesoriai ieškojo forumų, kuriuose gali gauti profesinius „užskaitus“ ir tuo būdu pakilti savo universitetų profesūros laiptais. Mat, temos pristatymas AABS konferencijoje ar straipsnis, išspausdintas AABS leidžiamame moksliniame žurnale *Journal of Baltic Studies* duoda jiems įvairių galimybių. Kai kurie Pabaltijo kraštų studentai studijuoja svetur, bet AABS konferencijoje rado forumą pasidalinti mintimis. Profesoriai iš Pabaltijo kraštų turėjo progos pasireikšti tarptautinėje plotmėje. Kas norėjo, galėjo bendrauti, užmegzti ryšius, rasti būsimų bendradarbių ir kolegų, su kuriais būtų galima toliau palaikyti ryšius. Prieš dvejus metus tuometinis Lietuvos ambasadorius teigė susirinkusiems Georgetown universitete, jog ateityje, reikės užtikrinti, kad dalyvautų daugiau mokslininkų iš Lietuvos. Atrodo, kad jo norai išsipildė 2002 m. konferencijoje patių mokslininkų noru ir pasiryžimu. Kai kurie jų dalyvaavo pirmą kartą, o kiti buvo atsilankę ir anksčiau.

Temos

Birželio mėn. 8 d. Draugo pirmajame puslapyje buvo ištraukę iš Lietuvos ambasadoriaus Vygaudo Užacko kalbos AABS konferencijoje, kurioje taip pat dalyvavo Estijos ambasadorius ir Latvijos ambasadoriaus atstovas. Politinės temos gyvai gvildenamos AABS konferencijose, o šiemet visus domino Pabaltijo kraštų įsijungimo į NATO ir Europos Sąjungą klausimai. Šios konferencijos metu buvo daromi pranešimai apie populiarios kultūros (pvz. roko muzi-

kos) įtaką, apie įvairias emigracijos bangas (pvz. iš Latvijos į Braziliją, iš Lietuvos į JAV), apie žiaurius istorijos momentus ir jų įtaką (pvz., Pirmojo pasaulinio karo, holokausto, Sibiro tremimų). Konferencija buvo padalinta į sritis su tų sričių specialistais pirmininkais, kurie prieš konferenciją padėjo atrinkti kalbėtojus ir surašyti pokalbius, atitinkamas ar giminingas sesijas. Tad buvo galima klausytis istorijos, religijos, literatūros, ekonomikos, geografijos, lingvistikos, kultūros ir kt. sugrupuotų temų.

Nelengva buvo pasirinkti, kurią sesiją eiti. Roberto Medonio pranešime apie lietuvių kalbos dėstyto Vakarų Pensilvanijoje buvo įdomu sužinoti, kad 19-ojo šimtmečio pabaigoje ir 20-ojo pradžioje buvo daug atvykusių iš Dzūkijos ir Suvalkijos ir kai kuriems buvo sunku išmokti bendrinę lietuvių kalbą.

Anksčiau minėtame Pabaltijo kraštų ambasadorių „apvalaus stalo“ diskusijose Estijos ambasadorius priminė, kad istorijos eigoje pasitaiko retos progos veikti, o Lietuvos ambasadorius minėjo, kad pinigai ir investicijos plaukia ten, kur jiems patogiu. Nors Pabaltijo kraštai kooperuoja karo apsaugos reikalais, jie vis vien tarp savęs konkuruoja investicijų ieškojimo (ar viliojimo) sferoje. Iš Kanados latvės Aija Mazsile, teko sužinoti, kad Latvijoje *Motorola* firma vedė apklausą, kokios 33 knygos turėtų būti kiekvieno latvio namų bibliotekoje: pirmavo Šv. Raštas, po to — folkloro, latvių rašytojų veikalai ir Šekspyras. Jennifer Skulte-Ouais rašo savo disertaciją apie išeivių (*diaspora*) pasiekimą dalyvauti pokomunistiniame savo tėvynės politinia-

me gyvenime. Nors ji žadėjo palyginti Lietuvos prezidentą Valdą Adamkų su Latvijos prezidentę Vaira Vike-Freiberga, konferencijoje spėjo aptarti tik antrąją, jos vakarietiška akademinę akiratį, bet ir jos pirmų dienų darytas klaidas, skiriant savo šeimos narius į aukštus postus ir nepasitikėjimą kitais vakariečiais kaip patarėjais. Artūras Terškinas aptarė etninių mažumų aprašymus žiniasklaidoje apie: rusus, lenkus, žydus ir cigonus. Vytis Čiubrinskas nagrinėjo imigrantų identiteto klausimą prieš sovietiniu ir posovietiniu laikmečiu: jis rado keturias imigrantų bangas, o panašumų buvo nemaža. Bjorn Ingvolstad tyrinėjo globalizaciją ir populiaros muzikos vaidmenį Lietuvoje, žiūrėjęs į *Eurovision* muzikos festivalių patekusias grupes, kaip lietuvių publika į jas reagavo ir pan.

Bendrų pietų metu penktadienį buvo proga išgirsti Pabaltijo kraštų žinovo Paul Goble komentarą. Kalbėtojas, seniai studijavęs šią pasaulio dalelę, pripažino, ją įsimylėjęs. Su humoru, bet ir realistiškai jis aptarė, kuo kiekvienas kraštas buvo stiprus atkuriant nepriklausomybę ir kai šiemis kraštais turėtų dabar rūpėti. Estijai kalba buvo įdomus skirtingas elementas. Latvijai — žmonių mokymas derėtis, o Lietuvai — Katalikų Bažnyčia ir tikėjimas. Po visų pokario ir gyvenimų prelegentus sakėsi nesuprantas, kodėl šie kraštai birželio mėn., kai minima tremimų sukaktis, siūncia sportininkų komandas dalyvauti rungtynėse Maskvoje.

Visiems kraštais reikės pergalėti tų okupacijos metų našta, suprasti, jog Europa nebe ta pati, kaip buvo prieškarinio laikais, ir ypač, kad pasaulis žiūri į Rusiją kitomis (palankesnėmis) akimis, negu anksčiau. Reikia tik pažūrėti į paskutinių laikų išleistų knygų pavadinimus, knygas rašytas apie Pabaltijo kraštus: „Sugrįžimas“, (*Return, Recovery, Restoration*) ir „Revolucija“ Nukelta į 3 psl.

Estija, Latvija, Lietuva...

Gilioje senovėje, genčių ir tautų kilnojimosi laikotarpyje trys būsimos negausios tautos atsirado Baltijos jūros rytiniame pakraštyje ir pamažu susiformavo į tris tampsresnes tautas. Pagaliau įkūrė savas valstybes: lietuviai — žiloje senovėje, latviai ir estai — vėliau, tik po Pirmojo pasaulinio karo, kada ir lietuviai atgavo savo nepriklausomybę. Praeitais — skirtinga. Tik ne per seniausią politinę padėtį supanašėjo. Ir panašus likimas vis dažniau ištinka visas tris. Prieš Antrąjį pasaulinį karą tarp jų buvo pasiekta tam tikra darna užsienio politikoje. O neseniai, subyrėjus Sovietų Sąjungai, atgavusios nepriklausomybę visos trys beldžiasi į NATO duris.

Pabaltijo tautų ne tik kalbos, bet ir kultūros skirtingos. Vis dėlto ne tik praeityje, bet ir dabartyje ieškoma kultūrinių ryšių. Ir ryšiai palaikomi. Vienas tokių ryšių vystosi Vakarose įsikūrusioje baltistikos studijomis besidominčių mokslininkų sąjungoje. Šiaurės Amerikoje kas antri metai surengiama mokslinė konferencija. Šiame *Draugo* kultūrinio priedo numeryje kaip tik aprašoma neseniai įvykusi tos organizacijos konferencija. Įdomu pastebėti, kad tos sąjungos pusę narių sudaro latviai. Lietuvių ir estų daug mažiau. Bet štai naujas sąjungos pirmininkas yra lietuvis mokslininkas prof. Saulius Sužiedėlis (žr. 1 psl.).

***

Kaip tik šiuo metu ateina vienas paliudijimas — priminimas. Tai Juozo Tysliavos trumpa, bet atri poema *Tava nousem* (*Tėve mūsų* — prūsų tautos senąja kalba; poema pirmą kartą išspausdinta 1954 metais) — nauja knyga, iliustruota Telesforo Valiaus kraujo (raudona) ir mirties (juoda) spalvų iliustracijomis. Tai paliudijimas, kad Baltijos pakrantėje galėjo būti dar viena tauta, dar viena valstybė. Dvigubai tragiška, nes ta tauta būtų galėjusi ne tik gyvuoti, bet ir visa širdimi giedoti *Tava nousem* — *Tėve mūsų*. O kas dabar buvusioje prūsų žemėje?

Kęstutis A. Trimakas

Šio priedo puslapiuose...

Tautos poetas Bernardas Brazdžionis, nors iškeliavęs Anapus, mūsų kelionė „per marias nemarias“ tebedyri mus (2 psl.).

Estija, Latvija, Lietuva — trys tautos, trys valstybės, skirtinga praeitis, panašus likimas (vaizdai ir tekstas — 1 psl.).

Baltų studijų mokslinė konferencija — ten, kur randama bendra kalba (1 psl.).

Lietuvių kilmės poetas Oskaras Milašius, rašęs prancūzų kalba, svarstęs ir apie Lietuvą, prisimenamas Lietuvoje 125 metų sukakties proga (3 psl.).

Jono Meko poezija, susisiejanti su jo filmais (4 psl.).

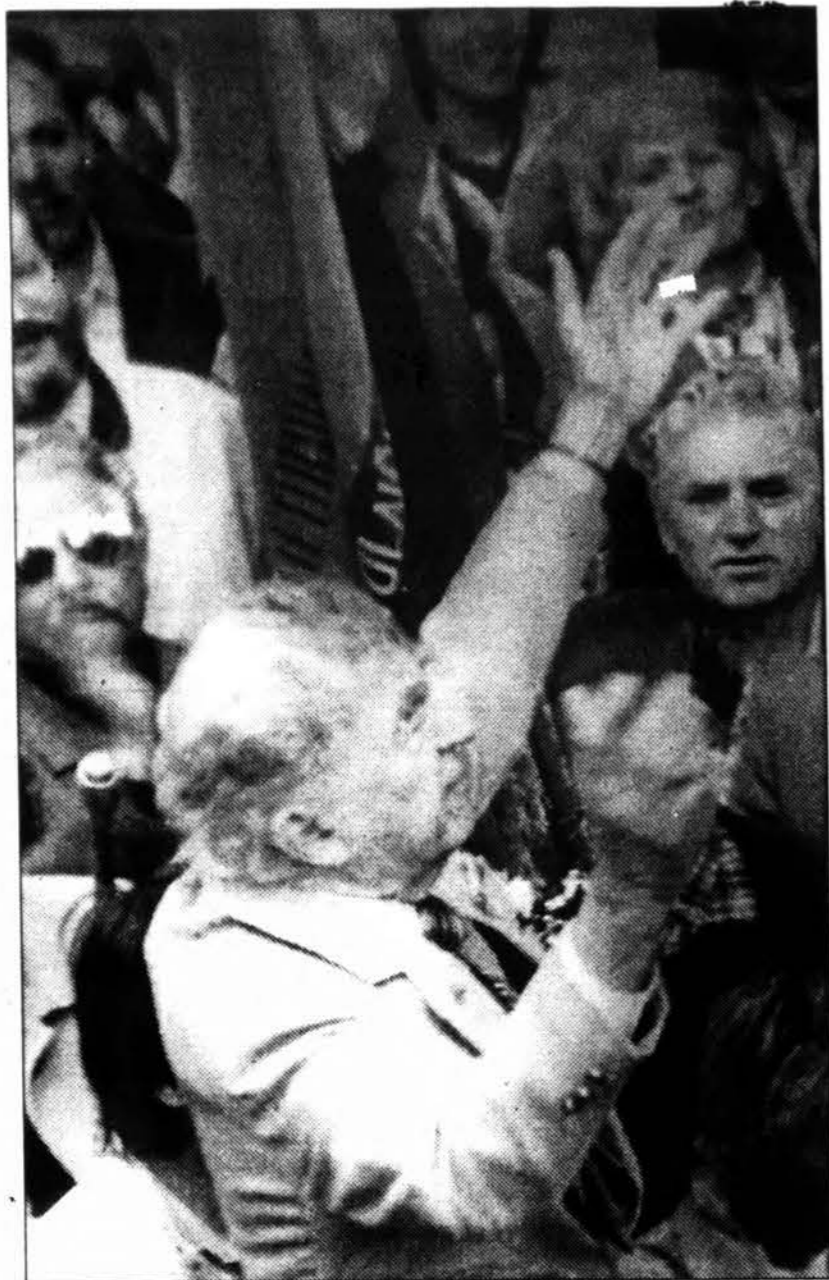
Mons. Kazimieras Vasiliauskas: kodėl tiek daug taip ryškiai jį prisimena? (4 psl.).

Knygos apie gero medžio geras vaisius (4 psl.).

Ateityje: Už sunaikintą prūsų tautą prabyla Juozo Tysliavos poema ir Telesforo Valiaus grafika.

18-osios Baltistikos konferencijos atidarymas. Iš kairės — AABS pirmininkas Saulius Sužiedėlis, Johns Hopkins universiteto administratorė Paula Burger, Lietuvos ambasadorius Vygaudas Užackas, Estijos ambasadorius, Latvijos ambasadoriaus atstovas, prof. Rita Peters, o iš dešinės — 18-osios konferencijos pirmininkas prof. Steven Young. Ramūnės Kubiliūtės nuotrauka

BERNARDAS BRAZDŽIONIS

Žvaigžde nukrito: 1907 m. vasario 2 d.
Išgirdęs „Eiva...“ grįžo: 2002 m. liepos 11 d.

Tautos Poetas. Vaidila Valiūnas. Dievo piligrimas... Per pasaulį keliavo žmogus. Nuo pajurio ligi pajurio — ilgu žemės keliu... Ir Pegaso sparnais. Mintimis, klausimais: „Iš kur mes, iš kur aš, kas tėvynė?“ Tik išbloktas iš jos, svetimos kalnos Šiaurės pašvaistė išvydęs, suprato, kas ji. Šaukės jos: Ar gyva? Šaukės jų, jos vaikų... Kazkas jam šnibzdėjo, o jis mums. Jį girdėjo tyloj. Matė tamsoj. Siekė Jo ilgėsi... O kas bus ateity? Jis pasakė — tai Vienai, ir visiems: „Kai visa praeis, tartum sapnas žydės, mūsų Meilės atkalnė didės ir didės“. Nujausdamas sielos sapno sargą panaktinį, šnibzdėdavo, šaukdavo, dainavo iš krūtinės... Labai ilgai. Labai trumpai... Ir tada... „Eiva“ — tarė jam... „Einu“ — jis atsakė ir uždarė langinę. Namai liko tušti. Liko žemė, liko gruodas, liko gelės... Ir likom mes, kaip lengvai prabėgantys šešėlis...

Dvi kelionės. Kelionė tėvynėn... Ir Kelionė į Tėvynę. Bet tik vienas Sugrįžimas. Visa būtini dainuodamas, palikęs tas svečias šalis, sugrįžo jis tenai, kai iš dangaus aukštybių ant jo krito priartėjusios tėvynės spindulys. Taip, jis grįžo ten, iš kur pats žvaigžde nukrito... Ir kur mes grįšim giesmės jo lydimi, pakviesti To paties „Eiva“...

Kęstutis Trimakas

Meilės kelionė

Dieve, Dieve, aš tavęs ieškojau,
O Tave ir ją radau.
Ir žiedai, kur krito man po kojų —
Mūsų džiaugsmas krito Tau.

Mūsų džiaugsmo dienos žemėj baigias,
Bet kelionė mūsų — nesibaigs,
Neištirps, kaip tirpsta pirmos snaigės,
Neužges su gėstančiais žaibais!

Gal neliks dienų, kaip saulės žiedas,
Tviskančių nuo vasaros dainos,
Gal neliks... bet saulė, nakčiai sėdus,
Dar tekės, dar pasikels, dar įdienos!

Dar giesmė Tau kils skliautais aukštaisiais
Iš visų nušvitusių naktų...
Dieve, Dieve, pas Tave mes eisim
Visą amžių taip abu kartu.

Keleiviai

Su tavim, aš su tavim kada svajoju,
Ir svajonės daug gražesnės tos,
Ties kapu ir ties obels žiedu baltuaju,
Rodos, žvaigždės giedrios birtų ant kaktos...

Su tavim aš per pasaulį platų
Žemės krašto eisiu pažiūrėt,
Atsigert jaunystės amžinųjų metų
Iš negėstančios gyvenimo taurės.

Prie bedugnės krintančio upelio
Prikeliaius pasilenksi tu... —
Į tą šalį, į tą pačią šalį
Aš keliauju su tavim kartu.

„Šaukiu aš tautą, žemės pėdoj gyvą...“

Šiaurės pašvaistė

Lietuva — mano šiaurės pašvaistė
Ir gėlė sidabrinių rytų,
Kas krauju tavo veidą nulaistė
Ir ko raudai prie kryžkelės tu?

Ak, raudočiau ir aš apkabinęs
Tavo kojas gimtoj pakelėj,
Kad iš tavo padangės lininės
Kristų džiaugsmo dienos spinduliai,

Kad sugrįžęs ant Nemuno kranto
Iš tremtinio kelionės liūdno
Glausčiau, tartum relikviją šventą,
Radęs slenksčių namų pelenuos.

Ak, norėčiau raudoti iš džiaugsmo
Ir pajust, kad po kojom esi,
Lietuva, žemės žodi švenčiausias,
Lietuva, žemės laimė šviesi!

AŽUOLAS

Prieš šimtmečius jaugo mano šaknis šiton žemėn,
Ir šimtmečių juoda audra jų neišraus, —
Ar išdidi viršūnė tėviškės padangę ramiai remia,
Ar ūkanose prošvaisčių dairaus.

Esu pagairėję aš šiaurinio šalto vėjo,
Esu aš kryžkelėj rytų ir vakarų...
Daug Nemunu vandens, daug rytmečių šviesių tekėjo,
Ir daug užgeso neprabrėkusių žarų...

Ir sirpo vasaros, ir auksu saulė švietė,
Ir klydo gervių klyksmas rudenio takuos,
Visų pavasarių padangėj mano rankos plėtės,
Ir paukštis svetimas žemyn nenulenkt šakos!

Girdėjau giriose aš Gedimino ragą,
Girdėjau aidą jo aukštajam panery,
Mačiau, kaip laužai, šaukdami kovon lietuvi, dega,
Ir kaip krūtinėse negėsta jų liepsna skaidri.

Mačiau, kaip griuvo akmenio statytos pilys,
Mačiau, kaip upės seko ir aukšti kalnai,
Mačiau, kaip milžinams piliakalnius supylė,
Kad jie gyventų čia, kaip žemė, amžinai!

Po mano kojom Romuvos šventa ugnis ruseno,
Po mano kojom geso plėnys pelenų senų,
Aš prie širdies glaudžiu Rūpintojėlio koplytėlę seną —
Paguodą temstančių ir viltį švintančių dienu.

Manų šakų žaliajame, gyvenime pavėsy
Vaidilų kanklės nešė dainų kloniams ir laukams,
Manos galvos vainikan naktį krito žvaigždės šviesios,
Ir tarė žemė: — Rinki jas — jos laisvės rytą lems!

Į juodą žemę sunkės ašaros ir kraujas,
Ir aš, kaip deimantus, slėpiau jas tarp šaknų,
Ir aš, lapus iš skausmo plėšdamas, rinkau jas —
Vergų, baudžiauninkų, tremtinių, kankinių...

Ir tarė dangūs: — Ažuole, stovėk, kai vėtros plėtys
Ir nedrebėk, kai duobkasiai sveis iškast tavęs —
Manų skliautų Apvaizdoje tu amžiais čia stovėsi,
Kas neš mano kalvarijas, tas mano šventę švės!

Ir brangų lobį ašarų, žvaigždžių, kančios ir kraujo
Glaudžiu ir saugau dienei gyvą po žeme,
Kai po visų naktų užgims pasaulis naujas,
Iš jų kad gaustų Viešpačiui šviesi garbės giesmė!

Prabėgantis šešėlis

— Eiva, — Tu man tarei, —
Į aukštumas iš tų pakalnių ir iš pelkių.
Nematoma ranka atstūmei durų velkę.
Ir pasirodė žiburiai.

Ir pasirodė tolimas dangus,
Kaip Tavo vardas — didis, stebuklingas,
Ir pasirodė, koks aš nelaimingas
Ir koks suvargęs — lyg žmogus, lyg ne žmogus...

— Eiva, — Tu man kaip tėvas pakartojai.
— Eiva, — atsiliepė šilai, pakalnės, gojai...
— Einu, — tariau

Ir langines namelio tuščio uždariau.
Ir liko žemė, liko gruodas, liko gėlės,
Ir dienos, kaip lengvai prabėgantis šešėlis.

Sugrįžimas

Kai tu, gyvenimą ir viltį praradęs,
Eini krantu bedugnės, liūdno ir tylių, —
Staiga tau sušlama senos tėvynės medis,
Sušvinta saulės stebuklingas spindulys.

Ir gieda viltį, juodos gelmės nusiblaivę,
Ir duoda dieną dingę debesys dangaus,
Ir pro tave, sapne pabudusį keleivį,
Praeina pasaka — gyvenimas žmogaus.

Ir rožių kvapą nešdami atsiminimiai
Sustoja — vakaro procesija ilga,
Pirmi šventadieniai, kaip Dievo piligrimai,
Ir žvaigždėmis žibintai jų dega...

Pratrykšta vandenys uolaj, ir upės liejas
Nesugrąžinama ir nenumaldoma srove,
Ir akyse atsiveria atgimusios alėjos,
Pasaulin kūdikį išvedusios tave...

Ir tu jomis grįžti nuo marių kranto
Visa būtim dainuodamas, kad palieki svečias šalis,
Grįžti tenai, kur iš dangaus galybių krenta
Sušvites tolimas tėvynės spindulys.

Kad žodis taptų kūnu

„Kalbėkime viena kalba...“
Kardinolas Sladkevičius

Kalbėkime viena kalba — kalba didžiųjų kunigaikščių,
Kalba artojų ir karių, kalba jaunavedžių,
Tegu kaip karštas kraujas žodis mūsų venom vaikšto
Ir šventųjų giesmėse ir poteruose vėlinių skaudžių.

Kalbėkime kalba, kuri ilgam gyvenimui nubunda,
Vadinkim laisvę — laisvę, o vergiją — vergija,
Kalba, kuri pasauliui sėklia atgimimo gaudą,
Škambia it varpas ir, tartum saulėtekis, gaja.

Po nuomaro — gyvybę, po tylos atgavę amą
Besidžiaugias dangop rankas, kai kelt imi,
Atverkime širdies troškimų kimą balsą, it balzamą,
Viena kalba, viena bebaime tartimi.

Kalbėkim, tartum su aukštų skliautų žvaigždėm kalbėtum,
Ir mano — tavo Dievo, protėvių dievų kalba
Žydetų aistių-baltų poringėm žvaigždėtom,
Kad oštų girių, gojų atgarsiais, kaip gegužė raiba...

Kalbėkime, kad mūsų tartas žodis taptų kūnu
Ir kad pagėgtų velnio naktys nuo dangaus dienos.
Ir kad ilga sunki kelionė vaidilos Valiūno
Laisvon tėvynėn grįžti nenutrukus svetimos kalnuos!

Per pasaulį keliauja žmogus

Rubajatai

Tavęs nebus

Ateis pavasaris, žydės žilvičiai ir klevai — tavęs nebus.
Ateis duklė, ateis sūnus, ateis hiti, kur tu buvai —

Per žydrą dangų saulė kops ir mėnuo patekės —

Kaip vandens, kaip vandens žmonių daug nutekės

Žmogus ir jūra

Krito jūron, krito mažas, kaip smiltis, lašelis —
Tu ir jūrą ir lašėlį tu, žmogau, matai.
Nuo pajurio lig pajurio eina ilgas žemės kelias —
O kas tu? Iš kur tu? Į kur tu, žmogau, kritai?..

Aš čia — gyva

Ieškojau tėviškės tamsioj naktij, it kapas:
— Kur tu, tėvyne, kur tu, Lietuva?
Ar plaka dar skausme širdis sukepus,
Ar tu gyva ar negyva?

Iškėliau, šaukdamas, rankas į dangų juodą.
— Kur tu, tėvyne, kur tu, Lietuva?
Ir kai parpuoliau, bėgdamas per gruodą,
Atsakė man: — Aš čia — gyva!

— Aš čia — gyva, — po kojų tarė žemė,
— Aš čia — gyva, sūnau, ar nematai?
— Aš čia — gyva, — palinkė ir sutemę
Atsiliepė dangaus skliautai.

— Aš čia — gyva, — Dubysa subangavo,
— Aš čia — gyva, — jai pritarė krantuos,
— Aš čia gyva, — kaip aidas sudejavo
Daina pagojuose aukštuos.

Ėjau klupau iš pirkios į pirkelę:
— Kur tu, tėvyne, kur tu, Lietuva?
Tik balsas tas man rodė tamsų kelią:
— Aš čia — gyva, aš čia — gyva...

Kaip skausmo ašaros, mirgėjo žiburėliai...
— Ar tu tenai, ar tu ten, Lietuva?
Ir iš tamsos, ir iš nakties, ir iš šešėlių
Atsiliepė: — Aš čia — gyva!

Sueikim į motiną — tautą

„Tikėkim, tikėkim, tikėkim —
Tikėjimas kalnus nuverčia,
Ir net nepasiekiamo siekim
Per patirtį skaudžių ir karčių“.

Kartojom širdy susikaupę
Ir meldėm visatos kūrėją:
„O, Dieve, per naktį šią kraupią
Išvesk mus į laisvės alėją...“

Tarp brolių nužudančių katny,
Tarp tiesų išduodančių judų,
Tremčių ir kančių skausmo kaina
Tauta iš letargo pabudo.

O nuoskaudų debesį nykų,
O nuodėmių purvą nuplovę,
Be gedulo juodo vainikų
Sueikim į tautą šventovę.

Ne skundų, tikėjimo aukų,
Suneškim žaibams tebepliekiant,
Suėję į motiną — tautą
Ir vėl nepasiekiamo siekim.

Vakarinė

Vakaras visus takus aptraukė,
O tylą tokia gili, tokia rami...

„Pilka žemės dulke, ko tu lauki?“ —
Klausia paukščiai vakaruosna skrisdami.

Visądien, it vaikas, tėvo sodų,
Viešpatie, braidau viliojančias sroves
Valandų šio žemiško egzodo
Iš Tavęs ir nuo Tavęs ir link Tavęs.

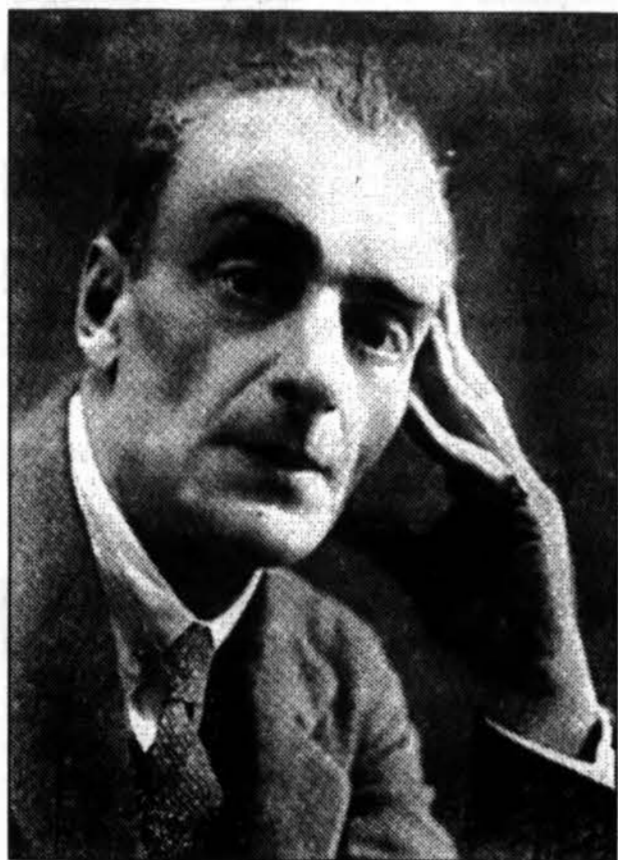
Sielos sapno sarge panaktini
Ir sausrų išganymo raso,
Viešpatie, visų gyvų gelmių šaltini,
Būk man šio rudens naktų šviesa.

Oskaro Milašiaus gyvenime, visoje jo veikloje, o pirmiausia — kūryboje Lietuvos vieta ypatinga, likiminė. Ši šalis — meninės vaizduotės aktyvintoja, neišsenkantis poetinių įvaizdžių šaltinis. Lietuva — nuolat kintantis, dinamiškas dydis. Sodo, gimtųjų namų metaforos ir simbolika — tai vaikystės, „nekaltybės amžiaus“ erdvėlaikis. Lietuva — ideali šalis, mistinė erdvė, kurlink vis krypstą poeto siela. Lietuva — ir prošalis, pramotė, civilizacijos lopšys, pasikendusi žiloje praeityje, bet taip pat ir gyva, amžinai jauna. 1918 m. susikūrusi Lietuvos valstybė — sumatėjusi, susiaurėjusi, ribojama naujo laiko ir naujos erdvės — yra diplomatinė politinių O. Milašiaus raštų objektas. Tačiau ir čia pabrėžiamas nenutrūkstamas ryšys tarp praėities ir dabarties, išskiriantis Lietuvą iš kitų Europos valstybių, vis dar gyva pagonybės atmintis, tebeveikianti praėities dvasia; krikščionybės šimtmečiai jos įtaką susilpnino, pritemdė, bet nepajėgė visiškai išstumti. Kai kurie prancūzų tyrinėtojai (Jean Cassou, Armand GuiBERT, Jean Audard, Marcel Raymond) O. Milašiaus kūrybą kvalifikuoja sielos, dvasinumo kategorijomis, siedami jas su poeto kilme ir skirdami Milašiumi ypatingą vietą prancūzų literatūroje. O ir Lietuvoje O. Milašius yra viršęs tam tikru mitu, emblemine figūra, ypač mastant apie lietuviškumą ir jo metamorfозas, apie senosios Lietuvos didžiosios kunigaikštystės ir jos gyventojų lemtį.

Tačiau O. Milašius buvo žmogus, rašęs savo amžininkams — žinoma, pirmiausia prancūzams ir visiems, skaitantiems ta kalba. Išlyta klausimas ką Milašius iš tiesų žinojo apie savo gimtinę šalį, kokią žinią apie Lietuvą norėjo perduoti išsilavinusiems Prancūzijos, o ir Vakarų Europos skaitytojams? Natūralu manyti, kad ji, rašytoja, turėjo domintis lietuvių literatūra, taigi, koks O. Milašiaus žvilgsnis į ją?

O. Milašius nėra palikęs kokių nors vieno išsamesnio veikalo, skirto lietuvių literatūrai. Jo pastabas, įžvalgas, vertinimus tenka surinkti iš įvairaus pobūdžio rašinių. Didžiausias dėmesys — lietuvių tautosakai, dainoms ir pasakoms, kurias poetas, sekdamas vokiečių romantikų tradicija, laiko integralia lietuvių literatūros dalimi, pačia pradžia, tautos dvasios sergėtoja ir reišėja. Minimi rašiniai daugiausia buvo skelbti 1918–1920 metų periodikoje, pasirašyti slapyvardžiais L. de Labunovas ir Lietuvis. Beveik po dešimties metų jis išvertė ir išspausdino iki tol niekur nespausdintus Konstantino Balmo to straipsnius *Lietuvių liaudies pasakos bei Lietuva ir daina*.

O. Milašiaus požiūris į lietuvių tautosaką nevienareikšmiškas. Viena vertus, jis skelbia lietuvių tautosakos archaiškumą: joje tebesąs išlikę neišdildomas prisiminimas Pirmųjų Gamtos, nesugadintos pirmaprūdės būties. Poetas polemizuoja su Ludviku Rėza, kai kurias karo dainas siejančiu su Napoleono karais. Milašius drąsiai peršoka ištisus šimtmečius ir dainas datuoja XIV-uju amžiumi. Kita vertus, O. Milašius pabrėžia tautosakos gyvybingumą: dainos tebedainuojamos, pasakos tebesekamos ir dabar (XX a. pradžioje). Tai esąs unikalus reiškinys Euro-

Oskaro Milašiaus žvilgsnis į lietuvių literatūrą

GENOVAITĖ DRUCKUTĖ

poje. Jis pabrėžia, jog dainoms būdingas nepaprastas taiknumas, švelnumas, naivumas, tyrumas: „Dainose niekada nepažinomas karas, skerdynės, gaisrai; karinės dvasios išaukštinimas taip pat labai retas. Priešingai, šios dainos visos persunktos taikių jausmų. Vienose išliejamas meilės jausmas, kitose pasakojama apie ūkanotas legendas arba tragiškus įvykius. Didžiausias dainų grupės siužetas yra sielvartas, sukeltas brangaus žmogaus žuvimo“. Visiškai kitokios lietuvių kaimynų slavų dainos: „Koks gaivumas ir kokia nekaltybė, palyginus su slavų folkloro grubumu, prievarta, o kartais — nežabotu gyvuliškumu“. Lietuvių dainose jausmų perteklių išreiškia deminutyvai (šių lietuvių kalbos ypatybė Milašius tuoj pat pademonstruoja, pateikdamas 19 žodžio „brolis“ variantų), jokių seksualumo ar julingumo apraiškų. Per meilės jausmą lietuvių sielai atsiveria dieviškumas: „Šitoje senobinėje kalboje meilė yra Meilė, toji, kuri apima visus jausmus ir visus jutimus, Vienintelė, Vienis, amžinas dalykų šaltinis. Nedalomo“.

Tautosaka, ypač dainos, padėjusios lietuviams išsaugoti sielos, proto ir kūno tyrumą, papročių ir gyvenamos skaitumą bei paprastumą. Ši unikali Lietuvos ir lietuvių sąvokė gali būti pravarti ir naudinga sugedusiai Europai: „Kai mūsų neseniai atgimusi respublikoje bus atkurta

socialinė ir ekonominė tvarka, ant kalvų, kur mūsų protėviai kurstė tyrą Ugnį, dar šiandien vadinamą dvasingojo pasaulio varda: Rambynas, Aleksota, mes pakviesime meinininkus, poetus, mąstytojus — visus mūsų kvailos ir bjaurios epochos sužalotus didvyrius, visus intelektualius parišius iš plutokratiškų ir materialistinių Vakarų — kaip reikiant pailsinti dvasią ir kūną. Ten, begalinėje Nemuno rimityje, dvelkiant druidų laiškų dvasiai, jie atgaivins širdį ir protą, ištrindami iš atminčių modernių koncepcijų apie meilę šlykštų atminimą“.

O. Milašius džiaugiasi, kad didieji vokiečių poetai Herderis, Lessingas, Goethe, Chamisso atkreipė dėmesį į lietuvių folklorą, panaudojo savo kūryboje, kartu apgailėstauja, kad, juo nesusidomėjo jokia kita tauta.

Lietuvių folkloro reikšmę O. Milašius pabrėžia įžangoje, kurią parašė Jeanne-Yves Blanc knygai *Lietuvos vaizdai (Images de Lithuanie)*, iškelia Lietuvai ir Europai bendrus pasakų siužetus.

Taigi matome, kad ir pats Milašius nepaprastai sureikšmina lietuvių tautosaką. O kaip profesionalioji kūryba? Kuri poetas išvėlgė, ką išskelė? Akivaizdu, jog O. Milašius žinojo kai kurias didžiosias lietuvių literatūros vardu, pirmiausia — Kristijoną Donelaičių, kurį pavadina žymiu lietuvių poezijos klasiką.

Garsioji 1919 m. kovo 29 d.

Lietuvių poetas, rašęs prancūziškai

Oskaro Milašiaus gimimo 125-osioms metinėms

Lietuva pažymi didžiojo poeto ir diplomato Oskaro Milašiaus (O. W. de Lubicz — Milosz) gimimo 125 metines. Vilniaus

O. Milašiaus paskaita apie Lietuvą užbaigiamą eilutėmis apie atgimusių lietuvių literatūrą, nes šalis menas ir mintis išgyvena tikrą renesansą. Poetas konstatuoja, kad lietuvių kūrėjai atsiskė svetimų romantinių savo mūzos drabužėlių, iš savo knygų išvijo lenkų kalbą, grįžo prie tautinių minties ir jausmo ištakų. Tokiu būdu seniausiai Europoje gražiai lietuvių kalbai buvusi gražinta jai priduranti iškilį vietą. Tarsi įrodymą O. Milašius perskaitė savo paties išverstą Vinco Kudirkos eilėraščių *Varpas*.

Reikšmingiausias O. Milašiaus rašinys apie naująją lietuvių literatūrą — pratarinė Juozo Tysliavos eilėraščių knygelei *Vėjų taurė (Coupe des Vents)*. 1926 m., vertė Halina Izdebska).

O. Milašius pabrėžė lietuvių tautos senumą, jos kalbos archaiškumą: Tysliavos posmus be vargo perskaitytų senovės graikas ar romėnas. Laimė kurti laisvoje šalyje, be baimės dainuoti lietuviškai. Tokios laimės neturėjo Tysliavos tėvynainiai Micekvičius ir Norvidas. O. Milašius išryškina avangardistinius Tysliavos įvaizdžius, modernaus žmogaus ironiją ir polinkį į žaidybiškumą. Bet didžiausia jauno lietuvių poeto vertybė — išsaugotas gilus dvasinis ryšys su praėtimi: „Vis dėlto pono Tysliavos kūryboje mes juntame tai, kas primena gailės, nostalgiją — teatleidžia mums jaunieji poetai, — emocija... (...) *Vėjų taurėje* esama jaunatviškumo, troškimo intensyviai gyventi. Bet mus labiausiai svaigina melancholijos dvelksmas, kurį skleidžia stebuklingas, evangeliškas Lietuvos pavasaris, Tysliavos kūriniuose mums kalbant apie jaunojo poeto tėvynės patirtas kančias. Laimingi tie, kurie džiaugsmo ekstazėje nepamiršta ašarų.“

O. Milašius optimistiškai ir romantiškai (nepaisant neprielankumo „svetimiams romantiniams mūzos drabužėliams“) žvelgia į jauną Lietuvos valstybę bei jos kūrybines galias. Jis teigiamai vertina lietuvių rašytojų ir poetų atvirumą naujovėms, ištikimybę tautos dvasiai ir liaudiškajai tradicijai.

Genovaitė Druckutė Oskaro Milašiaus gimimo 125-osioms metinėms

Genovaitė Druckutė yra Vilniaus universiteto dėstytoja.

dramos teatre buvo surengtas jo paminėjimo vakaras. Pranešimą apie O. Milašiaus gyvenimą, veiklą ir kūrybą skaitė žymus literatūros tyrinėtojas prof. Vytautas Kubilius. Aktorius Rimantas Bagdzevičius skaitė Nepriklausomos Lietuvos diplomato Petro Klimo atsiminimų pluoštą apie šį poetą ir Lietuvos diplomata, kiti aktorai — jo lietuvišką pasaką *Rupūžė*, eilėraščių, iš romanų fragmentus. Šv. Kristoforo kamerinis orkestras (meno vadovas ir dirigentas Donatas Katkus) atliko kompozitoriaus Osvaldo Balauskos kūrinių keturiems balsams ir kameriniam orkestrui pagal O. Milašiaus poemą *Tyla*.

O. Milašiaus giminaičio, Nobelio premijos laureato Cz. Miloszo gimtinės centre, Šetenuose (Kėdainių rajonas) Cz. Miloszo gimtinės ir *Pogranicze* fondai bei Vytauto Didžiojo universitetas surengė tarptautinę konferenciją, skirtą poeto O. Milašiaus gimimo sukaktčiai. Dr. Elina Naujokaitienė skaitė pranešimą „Praėities ir ateities pradmenys Oskaro Milašiaus kūryboje Czeslavo Miloszo estetikos kontekste“, prof. Egidijus Aleksandravičius — „Paskutiniai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) piliečiai: Oskaro Milašiaus pasirinkimas“, dr. Irena Skurdienė — „Oskaras Milašius. Poezija ir avantiūra“, o *Pogranicze* fondo prezidentas Kšyštofas Čyzevskis (Lenkija) — „Kūrybinė Oskaro Milašiaus ir Czeslavo Miloszo korespondencija“. Išklausti bei diskutuoti ir kiti pranešimai. Konferencijos dalyviai buvo nuvykę į Vandžiogalą, aplankė Oskaro Milašiaus ir Czeslavo Miloszo protėvių — Jozefi ir Artūro Milosų kapus.

O. Milašiumi skirtas vakaras įvyko taip pat Lietuvos Rašytojų sąjungos klube. Poeto gyvenimo ir kūrybos nagrinėtojas Laimonas Tapinas kalbėjo apie O. Milašiaus diplomatinę veiklą Lietuvos atstovybėje Paryžiuje, o Vilniaus universiteto dėstytoja Dr. Genovaitė Druckutė — apie maršalankumo „svetimiams romantiniams mūzos drabužėliams“) žvelgia į jauną Lietuvos valstybę bei jos kūrybines galias. Jis teigiamai vertina lietuvių rašytojų ir poetų atvirumą naujovėms, ištikimybę tautos dvasiai ir liaudiškajai tradicijai.

Neseniai Vilniuje išleistas O. Milašiaus knygos: *Misterijos, Ars Magna ir Slepiniai*. Grupė kultūrininkų buvo išvykę į buvusią LDK ribose, o dabar Baltarusijoje esančią O. Milašiaus gimtinę Čerejeje.

Minėtuose renginiuose prof. V. Kubilius, kiti prelegentai pabrėžė, kad O. Milašius pats teigė, ir pripažino, kad jis yra lietuvis, kilęs iš senos lietuviškos „giminės“. Poetas tvirtino, kad Lietuva — „mano kraštas“, „mano protėvių tėvynė“. Dirbdamas diplomatinę darbą Paryžiuje, atstovaudamas Lietuvai, jis daug pasidarbavo, kad Lietuvą *de jure* pripažintų įtakingos Europos valstybės.

Prelegentai sakė, kad Prancūzijos kritikos O. Milašius buvo pripažintas vienu iš originaliausių poetų, ir gretinamas su P. Claudeliu, P. Valery. Ekstazės tonas, simboli-

niai vaizdai, meditacijos įtampa, muzikinė pakartojimų kompozicija būdinga jo prancūziškai parašytiems filosofiniams poetiniams etiudams, kuriuose metafizinės kosminės erdvės, laiko, materijos vienybė grindžiama jo paties susikurtu reliatyvizmo teorija, meilės, kaip pasaulio centro — universalios bažnyčios

būsimo triumfo sampratomis. O. Milašius teigė, ir savo kūryboje grindė, kad galima suderinti tikėjimą ir protą, širdies balsą ir intelektą. Poetas tai įrodė savo kūryba ir gyvenimu. Šiuo atžvilgiu O. Milašių būtų galima pavadinti vienu didžiausių naujojo humanizmo pradininkų.

Antanas Butkus

Tradicija ir pažangos dvasia yra dvi seserys, seserys priešininkės, tačiau kultūrinei ir religinei kūrybai abi yra reikalingos. Kas nori tobulėti asmeni gyvenime, kas geidžia savo tautos kultūrinio klestėjimo, tas turi mokėti pagerbti tradiciją ir pažangos dvasią, — tas seseris priešininkės.

— Jonas Grinius

Keramikas Kęstutis Mikėnas

JAV vakariniame pakraštyje vis didesnio įvertinimo sulaukia lietuvių keramikas Kęstutis Mikėnas. Meno srityje įtakingiems asmenims jį rekomenduojant, jis pasirašė vienerių metų sutartį su Los Angeles Meno muziejaus taryba: ji eksponuos jo vėlyviausius kūrinius Los Angeles visuomeninei. Jo darbai pasižymi unikalumu formoje ir sudėtingo proceso kristalinėje glazūroje — „crystaline glazes“.

Ši pavasarį Meno muziejaus tarybos suruošoje *Meno ir architektūros 2002* specialiu projektu pristatyme Mikėno kūrinius sulaukė didelio susidomėjimo ir pasisekimo: visi darbai buvo išparduoti ir gauta naujų užsakymų.

Kęstutis Mikėnas yra baigęs architektūrą Illinois universitete, Urbanoje. Prieš 35 metus jis pradėjo keramikos studijas Los Angeles kolegijoje, kurioje žymus keramikas Clyde Kelley jam sudarė palankias sąlygas gilintis ir tobulintis. Per paskutinius 15 metų Glendale kolegijoje Mikėnas projektuoja specialius tyrinėjimus ir kristalinėje glazūroje gauna gerus rezultatus. Daugumą darbų jis vykdo savo studijoje Eagle

Kęstutis Mikėnas. Vaza.

Rock, Kalifornijoje. Jo keramikos kūriniai yra laimėję atžymėjimų bei apdovanojimų parodose ir buvo išrinkti eksponuoti Kapitolio galerijoje, Kalifornijos sostinėje Sakramento.

KONFERENCIJA (iš 1 psl.) (*Revolution*). Tai įrodo skirtingus galvojimus. Pirmosios simbolizuoja stovėjimą vietoj (*Status quo*), antrosios visišką pasikeitimą. Paul Gobyle priminė, kad demokratija nėra visai jautri ir bejėgė, bet ją vis vien, kaip gelę, reikia priziriėti ir ravėti. Be to, nesistenkime per daug į ateitį prognozuoti. Juk pasaulis keičiasi.

Ateitis

AABS narių suvažiavimas įvyko paskutinę konferencijos dieną. Iš išdalytos statistikos buvo įdomu sužinoti, kad 1992 m. AABS turėjo daugiau nei 1,000 narių, o 2002 m. tebėra

truputį daugiau kaip 700. Didžioji dalis narių gyvena JAV-se (541), Kanadoje — 74, Pabaltijo kraštuose — 22; maždaug tiek pat narių (20) gyvena Vokietijoje, Australijoje, Anglijoje. Dominuoja latvių kalba — 47%, tada — estų (18%), lietuvių (16%), o likusieji (19%) kalba kitomis kalbomis.

Ateityje konferencijos bus ruošiamos dvejose vietovėse: Toronte ir Washingtone, D.C., (ar šių miestų apylinkėse). 2004 m. konferencija įvyks Toronte, o 2006 m. — Washingtone.

Linkime naujam AABS pirmininkui prof. Sauliui Suziedeliui sėkmingai vadovauti šiai sąjungai ir patraukti į ją daugiau lietuvių mokslininkų.

Ramunė Kubiliūtė

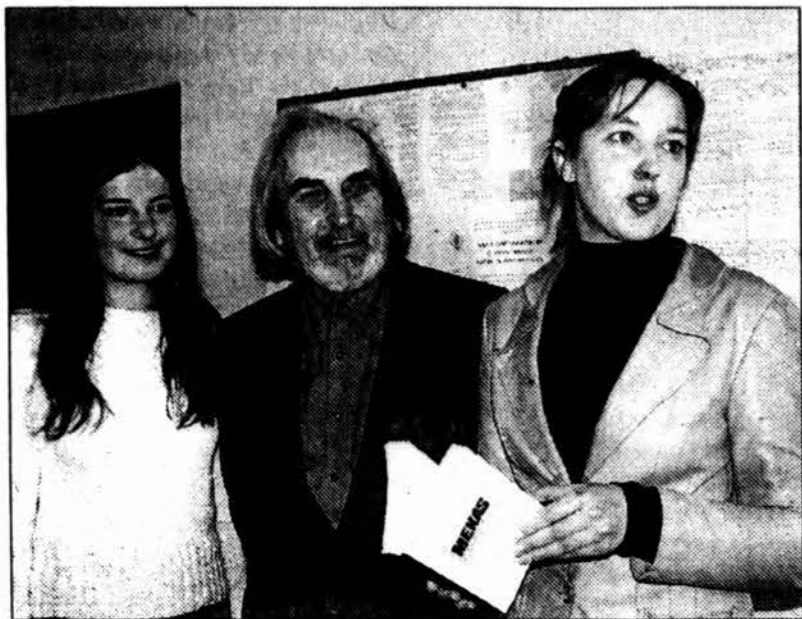

Oskaro Milašiaus 125 gimimo metinių minėjimas Vilniuje. Rašytojų klube kalbą buv. Vytauto Didžiojo universiteto rektorius Algirdas Avižienis.

Kai kurie 18-osios Baltistikos konferencijos lietuviai dalyviai. Antras iš dešinės — naujasis AABS (Association for the Advancement of Baltic Studies) pirmininkas, prof. Saulius Suziedelis; jo dešinėje — Jurgis Bradūnas. Nuotraukos kairėje — šią konferenciją aprašiusi Ramunė Kubiliūtė.

LEIDINIAI

Jono Meko knygos *Poezija* aptarimo dalyviai (iš kairės): Vilniaus Pedagoginio universiteto studentė-lituanistė Milda Velioniskytė, Rašytojų sąjungos leidyklos vyr. redaktorius Vytautas Girdziūskas ir doktorantė Jolanta Paulauskaitė.

Algimanto Žižiūno nuotrauka

Jono Meko poezijos knyga

Jo poezijos sąsąja su filmais

Per pastaruosius penkerius metus Lietuvoje išleistas šešios Jono Meko knygos. Pasakutinią šio New Yorke gyvenančio filmininko ir poeto knygą *Poezija* seniai išleido Lietuvos Rašytojų sąjungos leidykla. Į solidžią 320 psl. knygą sudėti jau anksčiau JAV ir Lietuvoje išleisti rinkiniai *Gėlių kalbėjimas*, *Pavieniai žodžiai*, *Einu aš vienas* ir Lietuvoje pirmą kartą pasirodę *Dienoraščiai 1970-1982*.

Tiesa, dar sovietiniais laikais — 1971 m. tuometinė Vagos leidykla Vilniuje buvo išleidusi J. Meko *Poeziją*, į kurią buvo įdėti taip minėti rinkiniai ir *Semeniškių idilės*. Tačiau tuomet eilėraščių buvo tašomi, leidėjai patys, be autoriaus valios pakeitė, suprasdino net kelių idilių pavadinimus. Tuos kitų sugalvotus pavadinimus autorius nepripažino. Ši J. Meko *Poezija* redaguota minimaliai — tik tai, su kuo autorius sutiko.

Atitaisant anų laikų klaidas ir todėl, kad 1971-ųjų metų *Poezijos* knygynuose jau seniai nėra, šiandienai dvidešimtmečiai — trisdešimtmečiai jos net nematė ir nevertė, leidėjai ir J. Meko talento gerbėjai nutarė išleisti kitą, *Dienoraščių* ciklu papildytą *Poeziją*. Kad šios knygos Lietuvos žmonės tikrai reikia, patvirtina ne tik jaunimo, bet ir senimo gatvėse, suėjimuose atmintinai kartojami posmai iš *Pavienių žodžių*, publicistų, net literatūros kritikų tai šen, tai ten cituojamos eilutės iš to paties ciklo:

Ir kelio,
aš, j
gyvenimo tamsią
nuėjęs girią
pusę jėgau...

J. Meko poezija ypač domisi Lietuvos jaunimą. Į Rašytojų sąjungos leidyklą seniai kreipėsi grupė Vilniaus Pedagoginio universiteto studentų, kad šios knygos leidėjai ir rengėjai atvyktų pas juos, plačiau papasakotų apie Joną Meką ir jo poeziją.

Pildant studentų pageidavimą Pedagoginio universiteto lituanistikos katedros vienoje didesnėje auditorijoje buvo surengtas J. Meko *Poezijos* aptarimas. Leidyklos vyr. redaktorius Vytautas Girdziūskas pasakė, kad be J. Meko, ši leidykla bene daugiausia už kitas išleidiu ir kitų egzodo rašytojų knygų. Išleido ne vieną

Bernardo Brazdžionio rinktinę, Alės Rutos, Tomo Venčlovos, kitų rašytojų knygų, o iš viso per pastarąjį dešimtmetį — 36 išėvijos rašytojų knygų.

Apie J. Meko naują knygą, visą jo poeziją, sąsąjas su jo filmais papasakojo humanitarė Jolanta Paulauskaitė, šiame universitete rengianti daktarinę disertaciją apie J. Meko filmų ir poezijos sąsąjas.

J. Paulauskaitė pažymėjo reminiscencinį J. Meko kūrybos pobūdį. Filmavimo kamera fiksuojamas „gyvas gyvenimas — įvykiai, žmonės susitikimai — patiria laiko atsigręžimą atgalios, į dabarties perspektyvą įsirašo“ praeities poetas Semeniškių realijas — pievas, gėles, save patį, lyg kaimo bernelį-dainorėlį armonikai pritariant gimtaja tarne plėšiantį paprastą kaimo žmonių dainą.

Negalėdamas visiškai susitapatinti su filmuojamais daiktais, J. Mekas poezijoje priverstas trauktis į kalbos, žodžių pasaulį, kuriame, kaip ir vaizdų pasaulyje — kine, atranda grožio akimirks. Tą jausmą išraiškos grožį nesunkiai atrandame į knygą *Poezija* įdėtame rinkinyje *Gėlių kalbėjimas*. J. Paulauskaitės nuomone, atrodo, kad čia kalbant akeles — „gintaro akeles“ ir kt. J. Meko kūryboje moters ir gėlių paralelė yra vienas iš pagrindinių.

Vaido, garso ir jausmų ryšys yra semantinė knygono įdėto rinkinio *Pavieniai žodžiai* ašis. Skaitant trūkineja intonacija, eilėraščių tarsi skyla į atskirus fragmentus-pavienius žodžius, vaizdus, už kurių slypi autentiškas poeto išgyvenimas, — kalbėjo J. Paulauskaitė primindama išėvijos literatūros kritiko V. A. Jonyno pastebėjimą, jog tipografinė raška, eilių juosteliškumas, kone telegrafinis tikšėjimas žymi ypatingą laiko tėkmę. Trūkinėjantis žodžių sąsąjas, pauzės, suaižančios frazė, atliepia vaizdas po vaizdo bėgantiems kino kadrams.

Knygoje *Poezija* įdėtuose rinkiniuose *Einu aš vienas* ir *Dienoraščiai 1970-1982* dažni kelionių motyvai. Kelionės motyvas ypač buvo populiarus

Kai praėjusių metų rudenį mirė visoje Lietuvoje (turbūt ir užjūrio lietuvų bendruomenėje) žinomas kunigas monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas, jo laidotuvių dieną poetei Onei Baliukonei, stovinčiai minioje prie Arkikatedros ir besiklausančiai gedulingų giesmių, ikvėpto tėvo Stanislovo pamokslu, staiga atėjo mintis nieko nelaukiant parengti knygą apie monsinjorą. „Vos ne tą pačią dieną pasikalbėjau su Lietuvos Rašytojų sąjungos pirmininku Valentinu Sventicku (‘jei sugalvojai, tai ir daryk’, — trumpai drūtai buvau palaiminta), susitarta su Rašytojų sąjungos leidykla, veikiai išspausdintas skelbimas mūsų saviraštyje. Paskui, po ‘Keturmedelio’ Mišiu Arkikatedroje, kunigas Gintaras Petronis paskelbė prašymą siųsti ar nešti atsiminimus višiemis ten susirinkusiems. Ir pasipylė, paplūdo...“ — rašo O. Baliukonė stebuklingai greitai jos sudarytoje ir tik ką išleistoje knygoje *Širdies neatiskiriamasis. Monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas mūsų atsiminimuose*. Beje, knyga sudarė didelę, per 500 puslapių, jon sudėtą daugiau nei 60 įvairių profesijų autorių atsiminimų, nuotraukų apie šį šviesios atminties dvasiškį, pasikalbėjimų su juo dar gyvenant, rašytojų klube įvyko vakaras monsinjoro K. Vasiliausko 80-sioms gimimo metinėms paminėti, o kartu ir šios knygos pristatymas.

— Lenkiams Monsinjurui už jo didžiųjų, neprilygtamą tarnystę Žmogui ir Dievui. Kas susikačiuos, kiek šioje žemėje yra Jo paguostų, suramintų, išteisinėtų, sustvirtintų, pažadintų ir pakylėtų! — rašoma knygoje išspausdintame poeto Justino Marcinkevičiaus atsiminimų žodyje. — Jis ejo visur, kur buvo šaukiamas, neatstūmė nė vienos širdies, kuri ieškojo supratimo, paguodos, atleidimo. Kiek veidų nušvisdavo Jam pažvelgus, kiek skausmo išstiprdavo, kiek nevilčios užbraukdavo Jo žodžiai! Tai buvo tarsi dangaus siūstas žmogus išvargintam mūsų kraštui, kad savo dvasia gesintų keršto, pyktio ir neapykantos prasiveržimus, kad padėtų visiems atsitiesti, nušvisti, susitelti žmogaus ir tėvynės kūrimui. Monsinjoras buvo vaikščiojanti meilė. Meilė, o tai reiškia — Dievą, Jis išvedė iš bažnyčios į žmonių gyvenimus, trokšdamas nuskaidrinti jų kasdienybę, pagilinti jų dvasią, palengvinti buitį, suteikti sieloms džiaugsmo. Apaštališku savo ėjimu į

Amerikos avangarde, pastebėjo J. Paulauskaitė. Kelias „įprasmino ne tik judėjimą geografinėje erdvėje, bet ir laike, gretinant praeitį su dabartimi, suvokiant savąjį ‘aš’, ieškant jo individualioje patirtyje ir samonėje“. Tokia kelionės prasmė išryškėja ir minėtuose J. Meko rinkiniuose. Nesantaika su pasauliu J. Meko kūryboje, sakė J. Paulauskaitė, sudaro poetinės pasaulėjautos esmę, išreiškia gyvenimą kaip nesibaigiančią odiseją kelione. Svetima erdvė savo realijomis primena, kas ji yra ir ko jai trūksta. Daiktų pasikeitimas, varginantis miestų vaizdai menininko poezijoje susilieja su prisiminimų pagimdytu ilgėsiu, išauga į skausmingą savo egzistencijos supratimą. Pasak J. Paulauskaitės, J. Mekas, poezija išleidamas savo patirtį svetimijoje aplinkoje, tapatinasi su Odiseju.

Algimantas A. Naujokaitis

Širdies neatiskiriamasis

Mons. K. Vasiliauskas mūsų atsiminimuose

žmones Kazimieras Vasiliauskas buvo modernus, šiuolaikiškas kunigas.

Knygoje taip pat spausdinamas kardinolo Audrio Juozo Backio žodis apie K. Vasiliauską. Be kita ko, kardinolas taip atsiliepia apie jį: „Sekdamas Kristaus Gerojo Ganytojo pavyzdžiu, monsinjoras Kazimieras neatstūmė nė vieno žmogaus. Jis draugavo ir su muitininkais, ir su farizejais, su praradusiais tikėjimą ir su jo ieškančiais. Jis neskirė žmonių į gerus ir blogus, — visi jam buvo brangūs, visi svarbūs, visi mylimi“.

K. Vasiliausko paminėjimo vakaras ir knyga atskleidžia jo dvasinio brendimo pradmenis. Knygoje išspausdintame poeto V. Brazūno pokalbyje su Monsinjurui, jis pats sakė, kad dar Nepriklausomybės laikais mokymdamasis Vabalninke, Biržų gimnazijoje, jis aktyviai įsijungė į ateitininkų veiklą, skaitė ir nagrinėjo A. Maceinos filosofijos studijas, didelę įtaką vėliau, jau seminarijoje, jam turėjo profesorius S. Šalkauskis, P. Kuraičio, J. Girniaus veikalai, kilnus kunigai A. Lipniūnas, A. Sušinskas, J. Prunskis, tuomet dirbė *XX amžiaus* dienraščio redaktorium, o taip pat seminarijos profesorius S. Yla, parašęs knygute apie siaurąją ir placiąją katalikybę. „Toji šviesi asmenybė gvardija mano jaunystės gyvenime ir padarė, kad dabar esu visuomet už toleranciją, už tikrą evangelinę krikščionybę“, — yra pasakęs kun. K. Vasiliauskas.

Ne vienas atsiminimų knygų autorius minėjo, kad bagę seminariją, kunigišką darbą K. Vasiliauskas pradėjo antrosios sovietinės okupacijos metais. „Net primicijų dienose, kai buvo pirmosios mano mišios paaukotos, kai, atrodo, turėjo būt gražiausi ateities planai kuriami, — išėjau iš Vabalninko bažnyčios pro šventoriaus vartus. — radau numestus tris miškinius prie pat šventoriaus vartų. Šie pamesti kūnai liudijo, kad ateitis bus pilna dramatiškų vaizdų, — tame pokalbyje su poetu V. Brazūnu prisiminė K. Vasiliauskas. — Į diakonus išventino arkivyskupas Teofilis Matulionis, į kunigus — arkivyskupas Mečiolaso Reinius, abu dabar — kandidatai į šventuosius. Ir jie, ir kiti vyskupai mūsų įspėjo, kad nelengvas bus mūsų kelias: viena vertus, bus visa daroma, kad žmonės nuo Bažnyčios būtų atitraukiami, vyks vertybių perkainojimas, antra vertus, daugumos iš mūsų greičiausiai laukia kalėjimas“. Dar prieš išventinimą būsimuosius kunigus vyskupai įspėjo, kad reikia ruošti kunigauti ir kalėjimo sąlygomis, kad reikia Mišias atmintinai išmokyti. Ir duoną, ir vyną visuomet gailima ir ten pasigaminti patams.

Vos porą metų kunigavęs, K. Vasiliauskas buvo areštuotas, kaip ypač pavojingas nusikaltėlis, nuteistas ilgiamis metais katogai Intos anglių kasyklose. Vakare kalbėjusiojo bendraklasio ir kartu su juo kalėjusio vienuolio Tėvo Stanislovo liudijimu, K. Vasiliauskas daug kuo buvo apkalintas, net baisuojuo 58 straipsniu. O kitas katogininkas V. Petkus atsiminimuose rašo, kad jam dar buvo pirmasta kita „kalte“ — nusirašyto V. Mykolaičio-Putino eilė-

Mons. Kazimieras Vasiliauskas Algimanto Žižiūno nuotrauka

raščio *Vivos plango, mortuos voco* laikymas.

— Dirbdamas sunkų anglia-kasio darbą, net ir nelaisvėje Kazimieras nesiskyrė su literatūra, iš kalinių surinktu pinigų parsisidavė knygų, nesiskyrė su poezija, įsteigė nedidelę biblioteką, net išleido ranka rašytą knygutę ar žurnalą, kad galėtų šviestis, lavintis kiti kaliniai. Kunigas Kazimieras buvo pagrindinis mūsų, kalinių, savivietos raketėlių vadovas, lektorius, — K. Vasiliausko 80-sioms gimimo metinėms ir atsiminimų knygos pristatyme kalbėjo muziejininkas K. Banys. — Vėliau, jau Stalinui mirus, lagerį iš Amerikos pasiekdavo A. Maceinos, J. Girniaus knygos. Jos geriau atėdavo į Komiją, Intą, negu į Lietuvą, nes rūsiai cenzoriai nemokėjo skaityti lietuviškai.

K. Banys ir kiti vakaro dalyviai sakė ir atsiminimų knygoje rašė, kad didžioji dauguma lagerininkų kunigo Kazimiero įtakoje stengdavosi atlikti Velykų išpažintį, sekmadeniais kas tik galėjo ateida-

ve išklausti jo šventų Mišiu.

Kai paleistas iš lagerio K. Vasiliauskas grįžo į Lietuvą, tuoj vėl buvo sučiuptas ir išvartytas į tremtį be teisės apsigyventi tėvynėje. Pasirinko vietą arčiau Lietuvos — Latvijoje, prie Daugpilio. Jo moksladraugis seminarijoje ir lagerio bičiulis, tėvas Stanislovas paminėjimo vakare pasiūlydė ir lotyniškai pagiedojęs prie Rašytojų klubę pagerbti padėto monsinjoro K. Vasiliausko portreto, bylojo apie tą Latvijos laikotarpį. Pasak tėvo Stanislovo, dvylika metų jis ten kolokyje buhalaviavo, dirbo elektriku, prie mašinu:

— Žinote, ta tremtis, nepriėsiu, buvo gal ketletą kartų sunkesnė nei lageris.

Paskui, žinoma, grįžo. Bet ir žinojo vyskupas, Lietuvai atgimus, ką paskirti paveikslų galerija paverstai, išniekintai Vilniaus arkikatedrai sutvarkyti. Šauniai jis atgavino Arkikatedrą! — pabrėžė tėvas Stanislovas. O čia, anot išlikusių ir prisiminimų knygono įdėtų, kito lagerininko, Naujojo Testamento vertėjo, kilnaus kunigo Česlovo Kavaliausko užrašų, jis visada būdavo žmonių, jaunimo apsuptys, vi suomet judrus, tarsi gyvojo siudabro spindintys lašas. Stevintina ir žavus buvo regėti Monsinjurą, laikantį pamaldas kartu su užiančiais vaitkais, jų apsuptyje. Senas, pavargęs lagerininkas ir neklauzados! Štai — jaunoji Lietuva prie Dievo altoriaus! Katedros primas, varguolių draugas, kuris nemokėjo nė klebonijos durų uždaryti, — rašė kun. Č. Kavaliauskas. O pagariau seno pažįstamo kunigo marjono V. Aliuolio, pokario Lietuvos liturgijos puoselėtojo Bažnyčios diela, Šventojo Raštotvū vertimų dvasia ir *motor mobilis* (kun. Č. Kavaliausko apibūdinimu) monsinjoras K. Vasiliauskas iš tiesų buvo ir pasilieka didelė Apvaizdos dovana Lietuvai. Jo būdą, kuklėdieniais kas tik galėjo ateida-

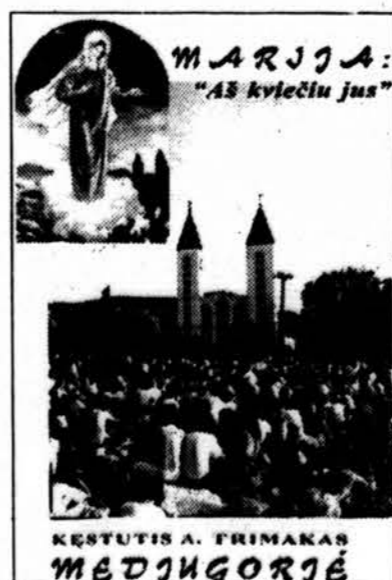
klebono pavaldinys, kartu su juo Arkikatedroje dirbęs monsinjoro K. Vasiliausko mokinyš jaunas kunigas Gintaras Petronis: „Kartą Monsinjoro paklausiau: o kur šiandien kunigiškas ‘kalnieriukas’? Tai jis atsakė: ‘Nėra ko nekaltybės demonstruoti. Reikia ją turėti. Kas demonstruoja — dažniausiai jos neturi’. Prisiimink Kalno pamokslą: ‘Kai melsitės — nesimelskite vidury gatvės’...“

Atminimo vakare kalbėjęs Lietuvos Rašytojų sąjungos pirmininkas V. Sventickas žilagalvi monsinjorą K. Vasiliauską ne tik dėl jo fizinio panašumo, bet ir dėl meilės mūsų literatūrai, aktyvumo kultūrinėje ir visuomeninėje veikloje pavadino antruoju Vaizgantū. „Ranka pasirašęs į sąsiuvinį pluoštelį Jono Aisčio eilėraščių, jis sugebėjo nusivežti tą sąsiuvinį į lagerius ir išsaugoti. Tą sąsiuvinį perdavėme poeto muziejui Rumšiškesė po Aisčio palaidojimo Lietuvoje. Čia tik detalė. Regis, Monsinjoro sąmonėje būta lietuvių poezijos antologijos, — es Jurgio Baltrušaičio, Vytauto Mačernio, Jono Strielkūno, Justino Marcinkevičiaus ir kitų poetų posmai ir požiūriai jo lūpose skambėjo su vertybių ir konteksto suvokimu“, — sakė V. Sventickas, pabrėždamas, kad jis K. Vasiliauską suvokė kaip literatūros žmogų. V. Sventickas liudijimu, jis lankydavosi, jei tik galėdavo, Rašytojų klube ir kitur rengiamuose visų iškilėnių rašytojų vakaruose. Pasak jo, Rašytojų sąjunga, jos klubas buvo tarsi antroji K. Vasiliausko parapija. Pirmiausiai Arkikatedroje, o paskui; pasitraukęs iš jos klebono pareigų ir perejęs į senąją Sv. Mikalojaus bažnytelę, per kiekvienas Vėlines aukodavo šventas Mišias už mirusius rašytojus. Tomis progomis sakydamas pamokslą (su literatūros apmąstymų tarpais) jis išgyvendavo ypatingą pakilimą.

Antanas Lukšietis

Gero medžio geri vaisiai

Apsireiškančioji: „Aš kviečiu jus... Dėkoju jums...“

KESTUTIS A. TRIMAKAS MEDJUGORJĖ

Kaune šiais metais išspausdinta Kestutis A. Trimako *Marija: Aš kviečiu jus* yra knyga apie nuostabių, jau 21 metus besitęsiančių įvykių Medjugorjėje, nušalioje Bosnijos Hercegovinos kalnuotoje vietovėje. Tie įvykiai sudomino milijonus žmonių iš viso pasaulio. Kasmet tą vietovę aplanko milijonus žmonių, viso keliolika milijonų per 21 metus. Atvyksta ne smalsuoliai ir ne turistai, o dvasiniai, religiniai dalykais susidomėję. Kaip knygos įvade minima, pats popiežius Jonas Paulius II ne kartą pareiškė norą aplankyti ar net toje vie-

toje kaip kunigas dirbti, tik jo paties pareigos to jam neleidžia daryti. Vis dėlto tą vietą jis yra taip pavadinęs: „didelis dvasingumo centras“, „Lurdo ir Fatimos šėsinys“, vieta, kurioje žmonės randa „tai, kas atgamtiška“.

Šios knygos autorius stipriai remiasi Popiežiaus, kitų ganytojų ir šiuos įvykius tyrusių teologų bei kitų mokslininkų įsitikinimu bei išvadomis. Pats toje vietovėje budęs ketletą kartų, lydėjęs ketletą lietuvių maldininkų grupių ir studijavęs 50 su viršum knygų, pateikia rimtus argumentus įsitikinti Švč. Marijos apsišėškimais. Visa ši faktiška medžiaga yra išspausdinta tos knygos įvade, o taip pat išleista atskiru 32 psl. leidiniu *Gero medžio geri vaisiai*.

Knygos pavadinimas *Marija: Aš kviečiu jus* trumpai, bet tiksliai nusako pagrindinę knygos medžiagą — toje vietovėje regėjimams apsišėškiančios Švč. Marijos, Jėzaus Motinos, skatinimus žmonijai. Daugelį tų skatinimų Ji pradeda žodžiais: „Aš kviečiu jus“ — gręžtis į Dievą, atsiversti, melstis, viens kitą mylėti, daryti gera, kantriai pakelti sunkumus, liudyti kitiems Dievo buvimą savo gyvenimu. Jos

žodžiai yra suskirstyti į temas, kurios visos kartu sudaro dvasinio gyvenimo esmę.

Šios knygos pirmą laidą buvo išspausdinta 1988 metais Čikagoje ir dabar, tai laidai pasibaigus, su nauju įvadu ir kai kuriais pakeitimais perspausdinta Kaune. Kita to paties autoriaus knyga apie Medjugorję buvo išspausdinta pernai Kaune, pavadinta *Marija: Dėkoju jums, kad atsilieptė* — pavadiniame yra panaudota Marijos dažnai kartojama padėkos frazė. Knygos turinys: Marijos 1987-2000 m. skatinimų rinkinys, suskirstytas pagal metus — autorius teologų bei kitų mokslininkų įsitikinimu bei išvadomis. Pats toje vietovėje budęs ketletą kartų, lydėjęs ketletą lietuvių maldininkų grupių ir studijavęs 50 su viršum knygų, pateikia rimtus argumentus įsitikinti Švč. Marijos apsišėškimais. Visa ši faktiška medžiaga yra išspausdinta tos knygos įvade, o taip pat išleista atskiru 32 psl. leidiniu *Gero medžio geri vaisiai*.

Knygos pavadinimas *Marija: Aš kviečiu jus* trumpai, bet tiksliai nusako pagrindinę knygos medžiagą — toje vietovėje regėjimams apsišėškiančios Švč. Marijos, Jėzaus Motinos, skatinimus žmonijai. Daugelį tų skatinimų Ji pradeda žodžiais: „Aš kviečiu jus“ — gręžtis į Dievą, atsiversti, melstis, viens kitą mylėti, daryti gera, kantriai pakelti sunkumus, liudyti kitiems Dievo buvimą savo gyvenimu. Jos

Kestutis A. Trimakas. *Marija: Aš kviečiu jus*. Medjugorjė: įvykiai, žodžiai, vaisiai. Marijos 1981-1988 m. skatinimų rinkinys. Naujasis amžius. Kaunas, 2002. Pirmą kartą 1988 m. išspausdintos knygos antroji pataisyta laida su nauju įvadu.

Kestutis A. Trimakas. *Marija: Dėkoju jums, kad atsilieptė*. Medjugorjė: žodžiai, įvykiai, reikšmės. Marijos 1987-2001 m. skatinimų rinkinys. Naujasis amžius. Kaunas, 2001. 157 psl.

Kun. dr. Kestutis A. Trimakas. *Gero medžio geri vaisiai. Faktai ir teiginiai apie Medjugorję*. Turinys — apie įvykius, asmenis, Popiežiaus pasisakyimus, vyskupų sprendimus, kunigų išgyvenimus ir kt. Naujasis amžius. Kaunas, 2002, 32 psl.